

KELLARI P 101

Inventointikertomus 1971

Pekka Räsänen

Kellari P 101

Inventointikertomus 1971

Pekka Räsänen

Yleiskuva kellarista:

Kellari P 101 sijaitsee päälinnan itäsiiven edustalla olevan rakennus P:n eli entisen kansliarakennuksen (myös entisen vahtimestarinasunnon) ensimmäisessä kerroksessa, jonne päästään vain Maaherrankellarista E 101 johettavaa käytävää pitkin. Kellari kuulune linnan ensimmäisiin rakennusvaiheisiin. Saman rakennuksen toinen ja kolmas kerros (P 201 ja P 301) sen sijaan ovat myöhemmin rakennettuja, ilmeisesti 1500/1600- lukujen taitteessa.

Kellarin katto on tynnyriholvattu itä-länsisuuntaiseksi. Eteläseinällä on kaksi ikkunaa ja itäseinällä on yksi ikkuna, nähtävästi jälkeinpäin muuriin avattu. Tämä ikkuna toimi myös halkoluukkuna, sillä kellarissa oli entinen lämpökeskus, vuodesta 1938 vuoteen 1968. Kellarin pohjois- ja eteläseinällä on aivan lattianrajasta lähtevät segmenttiholvatut seinäkomerot, jotka yhdessä tynnyriholvin kanssa ja eteläseinän ikkunoiden kanssa luovat kellarista tyylipuhtaan kokonaisuuden, jota linnan eriaikaiset korjausvaiheet eivät ole pahastikaan päässeet rikkomaan. Kellari mainitaan vuoden 1670 inventaarioluettelossa: "Myllyhuone(P 201) jolla on holvattu kellari(P 101), jossa on ovi ja rautaportti ilman lukkoa."(Anteckningar till... s.24)

Tietoja kellari P 101:stä vanhoista piirustuksista:

Ruotsalainen piirustus(ei vuosilukua), sign. 23.15/7b:

Rakennuksen nimenä Upseeriparakki. Kellarin P 101 eteläseinällä näkyy lähekkäin kaksi keskenään samanlaista ikkunaa. Portaat E 101:n ja P 101:n välisestä käytävästä nousevat keskellä kellarin lattiaa. Lattiatasö ollut noin +79.20. Piirustus on ilmeisesti 1730- luvulta.

Venäläinen pohja vuodelta 1798, sign. 23.1/20:

Kellarin eteläseinän läntistä ikkunaa ei näy piirustuksessa. Se joko jo tässä vaiheessa umpeenmuurattu tai piirros on epätarkka.

Sama piirustus, fasadi:

Fasadissa näkyy kellarin itäseinän ikkuna.

Valokuvissa vuosilta 1890-1902 kasvillisuus estää näkymästä kellarin itäseinän ikkunaa.

Kellari P 101 on toiminut varasto- ja säilytystilana. Mm. 1822 venäl. piirustuksessa sen nimenä on ruutikellari. V. 1834 se on merkitty elintarvikevarastoksi.

J.R. Aspelinin kuvaus kellarista 1870- luvulla:

"...Vastapäätä tätä aukkoa alkaa kellarin (E 101) koillisesta kulmasta pitkä käytävä, joka johtaa sisäkellariin, jonka sortovoittoinen harmaasta kivistä kudottu lieriöholvi välittömästi kaareutuu sivumuureista. Holvi on savettu ja siinä näkyy painaumia nelikulmaisista siekaleista, jotka luultavasti olivat tuohta, koska tämän kellarin laki tietävästi laudoitettiin v. 1669. Kummallakin puolella, korvausviivan alapuolella, muu-

rissa on kolme matalaa pistekaarista komeroa, samanlaisia kuin tykkikäytävän sisäpuolisessa huoneessa Kellotornissa (B 201). Kaakkoisessa sivuholvissa on sitä paitsi kaksi syvää neliskulmaista komeroa korvausviivan yläpuolella. Tämä kaunis kellari, jossa samoin kuin Maaherrankellarissakin nähdään jälkiä lautapermannosta, on Kirkkokerroksesta suurelle linnanpihalle päin ulkonevan rakennuksen alla ja saa tarpeeksi valoa tälle linnanpihalle päin olevasta aukosta."(Aspelin 1866, s.30-31).

LATTIA

Alkuaan Maaherrankellarista laskeutui portaat muutamalla askelmalla kellariin väliselle holvatulle käytävätasanteelle ja siitä nousi muutamalla askelmalla portaat kellariin P 101. Leikkauspiirustuksen sign. 23.15/7b, ilmeisesti 1730- luvulta, mukaan näitä askelmia oli neljä. Samasta leikkauksesta näkyy, että näiden portaiden yläpää ulottui lähes kellarin P 101 lattiaa puoliväliin. Alkuperäinen lattiataso näyttää olleen tasolla +79.20. Maaherrankellarin lattiataso oli samalla tasolla. Lattiarakenteista ei muuta tiedetä kuin että siinä on ollut lautapermanto, kuten Aspelin kuvaa.

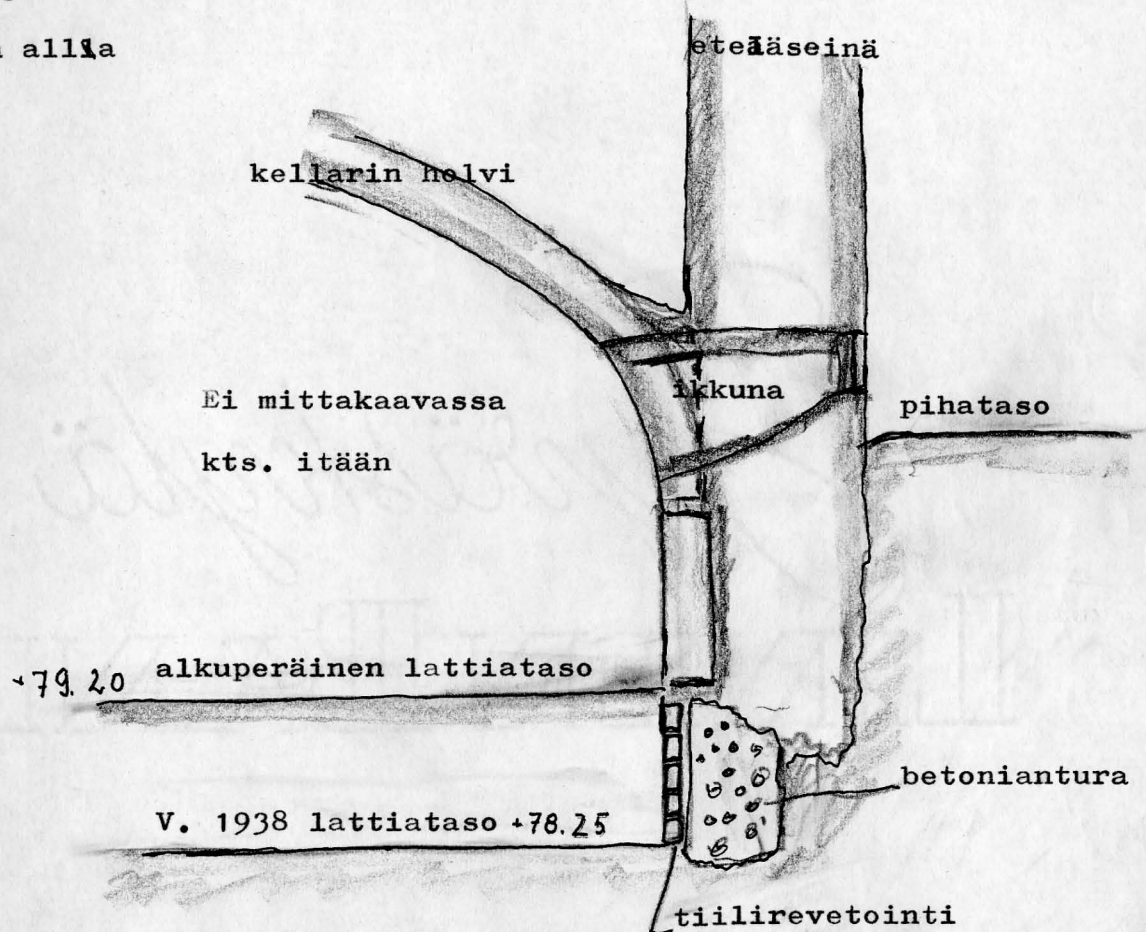
Vuonna 1938, jolloin kellarista tehtiin lämpökeskus lattiatasoa laskettiin noin metrillä että keskuslämmitysuunit mahtuivat kellariin. Pannuhuoneena ollessaan 1938-1968 kellarin lattia oli valettu betonista ja se oli tasolla +78.25. Vuonna 1970 lattiaa korotettiin noin metrillä niin että se tuli vastaamaan suurinpiirtein alkuperäistä tasoa. Se valettiin betonista ja siihen asennettiin lattialämmitys. Kellarin lattia-valun alta johdettiin kulkemaan kasarmirakennus Q:sta tulevat LVI-putket

SEINÄT

Kellarin seinät on muurattu lohkotuista ja lohkomattomista harmaakivistä Selviä varveja ei ole havaittavissa. Länsiseinä on päälinnan itäsiiven itäseinä, mikä on 1400- luvun muurausta. Muutkin seinämuuraukset ajoitunevat 1400-l puolelle, mutta kuitenkin ovat myöhäisempiä kuin länsiseinät.

Länsiseinä ei ole liitteessä pohjois- ja eteläseinään. Itäseinään nämä ovat kuitenkin muurausliitteessä. Rakennus P:n ulkopuolisissa kaivauksissa todettiin, että seinät eivät ole muuratut erikoisten anturoiden päälle vaan seinien perustuksina toimivat erittäin suurikokoiset luonnonkivet. Kellarin itäseinän alaosa on kokonaan muurattu tällaisilla isokokoisilla luonnonkivillä. Ylöspäin mentäessä kivikoko pienenee.

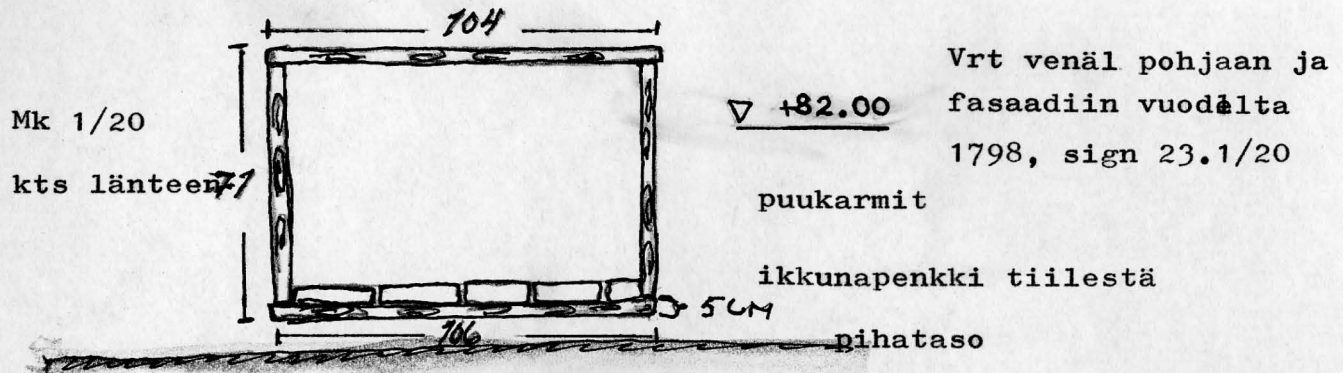
Kellarin seinien alaosiin oli vuonna 1938 muurattu yhden varvin tiilirevetointi, kun kellarin lattiaa madallettiin. Vuonna 1970 tiilirevetointi purettiin. Revetoinnin takana oli betonianturavalu harmaakiviseinän alla

IKKUNAT

Kellarissa on kolme ikkunaa, yksi itäseinällä ja kaksi eteläseinällä. Itäseinän ikkuna: Itäseinän edustan kaivauksen yhteydessä purettiin entiseen lämpökeskukseen (P101) mennyt halkoluukku. Rautapeltinen

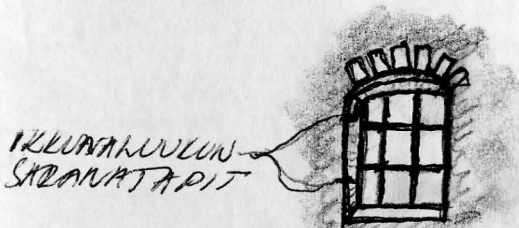
luukkusysteemi oli asennettu betonilaatan päälle. Betonilaatan pituus pohjois-eteläsuunnassa oli 135 cm, korkeus 40 cm. Laatan yläpinta oli tasolla +81.80. Luukkusysteemi ja betonilaatta purettiin. Tällöin tuli esille vanhat ikkuna-aukon pielet, jotka olivat puusta. Puiset ikkunakarmit olivat pahasti lahonneet.

Ikkunassa on suora holvi. Ikkunassa pohjassa on se erikoisuus, että puukarmin päälle oli muurattu tiilivarvi. Ikkunan leveys oli noin 105 cm, korkeus noin 70 cm. Tyypiltään se kuuluu lähinnä 1800-luvun ikkunaksi, ilmeisesti venäl. insinöörikomennuskunnan tekemä.

Eteläseinän ikkunat:

Eteläseinän idempänä oleva ikkuna oli sisäpuolelta umpeenmuurattu vuonna 1938 yhdellä tiilivarvella ja tähän tiiliumpeenmuuraukseen oli asennettu tuuletusventtiili. Tiiliumpeenmuuraus purettiin vuonna 1969. Ikkunan ulkoreunalla on ikkunassa rautaristikko ja ikkuna on holvattu tiilillä segmentinkaarenmuotoiseksi. Ulkopuolelle ikkunaa on myös kuulunut jonkinlainen luukku, koska luukun kannatinsaranatappi (ylempi) on vielä ikkunan pielessä jäljellä. Alkuperäisessä asussa ikkunan suuaukko lienee ollut suorakaiteenmuotoinen. Ikkunan rautaristikko ja tiilinen segmenttiholvi ovat myöhäisempää tekoa.

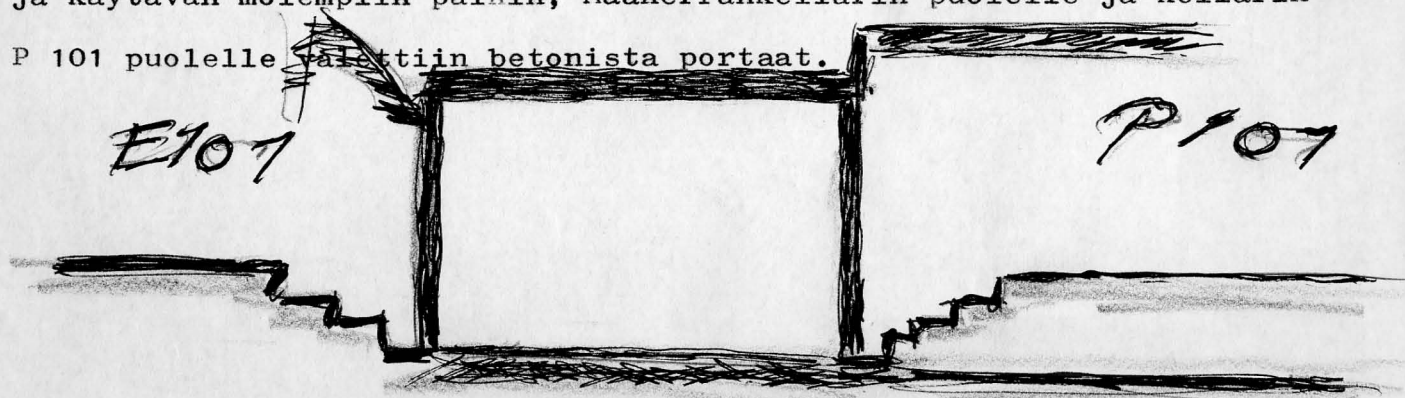
Ikkuna ulkopuolelta, ei mittakaavassa. Oikealla oleva piirros vastanee ikkunan alkuperäistä asua ulkopuolelta.

Eteläseinänläntinen ikkuna oli umpeenmuurattu ulkopuolelta tiilillä. Tiilet olivat kovaksi poltettuja, väriltään tummanpunaisia. Laasti oli kalkkilaastia jasiä oli tiilien välissä noin 1-2 cm. Tiilimittoja: 27,5 x 7 x 13,5, 28 x 6,5 x 13,5, 27 x 6,5 x 13,5, 28 x 7,5 x 14. Yläreunassa umpeenmuurauksen paksuus oli noin 30 cm ja alareunassa noin 40 cm. Ikkuna ilmeisesti umpeenmuurattu jo varhaisessa vaiheessa, 1700-luvulla. Eteläseinän ikkunoiden korjaustyöt lienee suoritettu samanaikaisesti. Toinen umpeenmuurattiin ja toiseen sijoitettiin rautaristikko ja puuluukku. Esim. venäläisessä pohjassa vuodelta 1798 (sign. 23.1/20) eteläseinän läntisempi ikkuna ei ole näkyvissä.

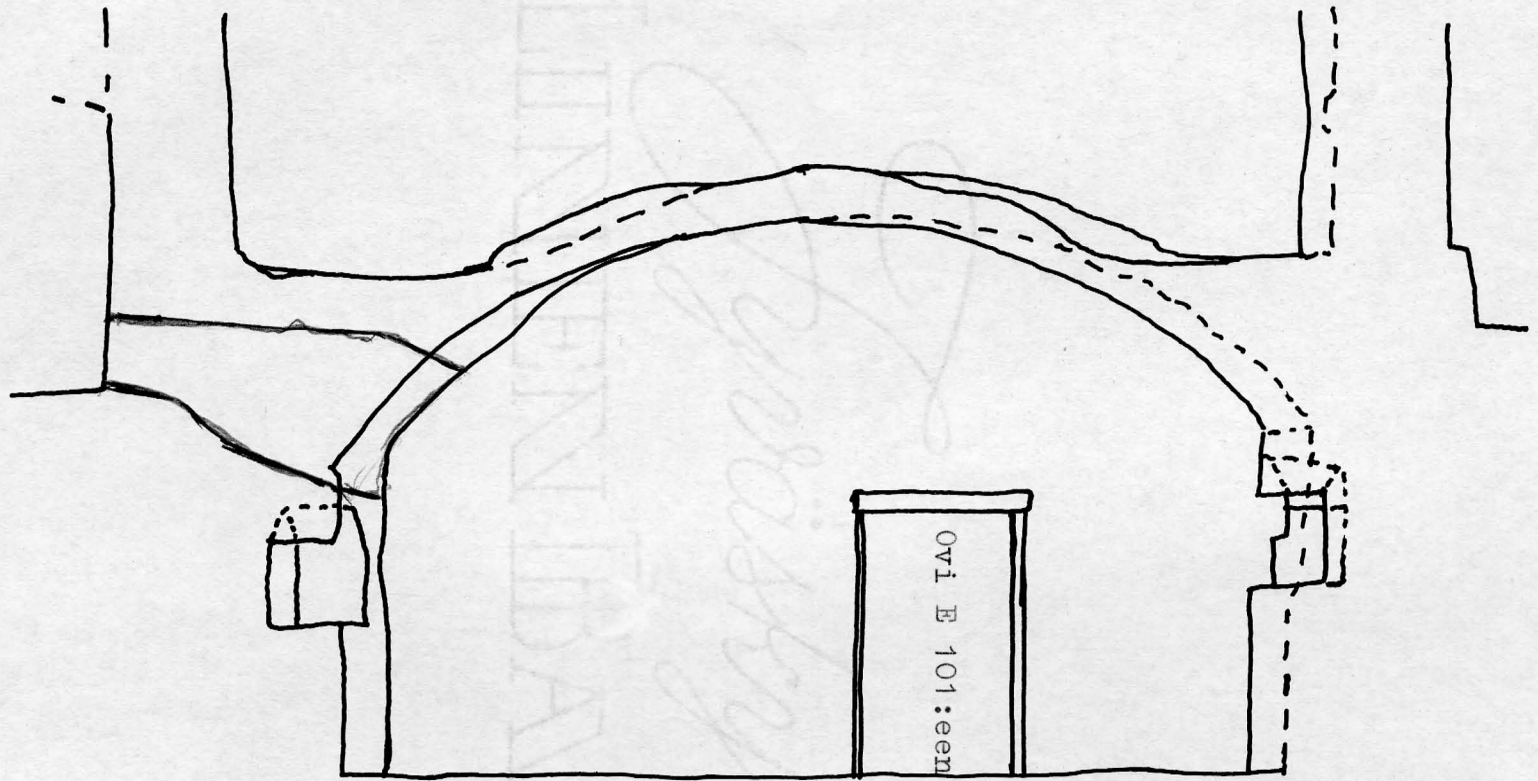
Tyypiltään eteläseinä ikkunat poikkeavat selvästi linnan normaalista ikkunatyypistä, segmentinkaariseksi holvatusta tyypistä. Nämä ikkunat ovat lähinnä gotlantilaista ikkunatyyppejä: ne ovat suuaukoiltaan suorakaiteenmuotoiset, nousevat ylöspäin, suppevat ulospäin hyvin pieneksi valoaukoksi ja niiden katossa on suora holvi muurattu isokokoisista paasiliuskeista. Vain gotlantilaiseen tyyliin kuuluva ikkunan pohjan porrastus puuttuu näistä ikkunoista.

OVI

Kellariin johtaa yksi ovi länsiseinällä. Utse ja ovi ja karmit ja ovat peräisin vuodelta 1938. Oviaukon yläpinta on tasolla +80.20 ja alapinta tasolla +78.25. Aukon leveys on noin 110-115 cm. Vuonna 1970 Kellarin P 101 ja Maaherrankellarin välisen käytävän pohja valettiin betonista ja käytävän molempiin päihin, Maaherrankellarin puolelle ja kellarin P 101 puolelle valettiin betonista portaat.

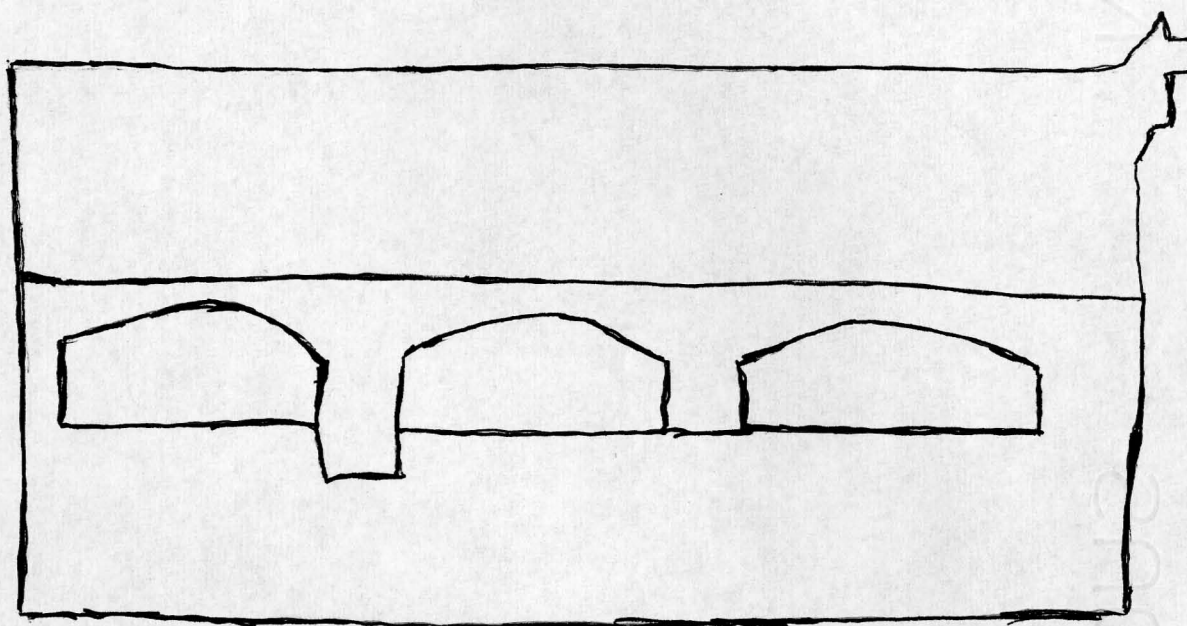

▽ +84.00

SEINÄKOMEROT

Pohjois- ja eteläseinällä on kummallakin kolme segmenttiholvattua seinäkomeroa. Komerot nousevat suoraan lattiatasosta niin että niiden pohjana on kellarin lattiataso. Komeroiden välissä on harmaakiviset pilarit, joilta liuskekivistä holvatut segmenttikaaret saavat tukensa.

Komerot eivät lainkaan kuulu varsinaiseen seinärakenteeseen vaan kattoholvin konstruktion. Komerot ja kattoholvaus kuuluvat samaan työvaiheeseen, holvi tukeutuu komerorakenteisiin - ei siis seiniin uurrettuihin holvilähtöihin kuten on yleistä. Komeroiden holvin jänneväli on keskimäisissä komeroissa 160 cm, laidoilla 200 cm. Seinäkomeroiden syvyys on noin 40 cm eli suurinpiirtein sama kuin kattoholvin paksuus. Tällaista holvin tukeutumisperiaatetta ei ole linnassa muualla kuin Kellotornin toisessa kerroksessa, lataushuoneessa B 201. Rakenteen teknillisen toteutuksen perusteella voidaan näitä pitää samanaikaisina, ilmeisesti

tällaiseen toteutukseen erikoistuneen muurarimestarin työnä. Komeroiden käyttöarvo tavallisena komerofunktiona ei ole näiden komeroiden funktio vaan ne ovat holvin konstruiivisia tukirakenteita, jotka samalla luovat kellarille ikäänkuin jonkinlaisen "aitouden tunnun".

KATTO

Edelläolevista luvuista käy jo ilmi kattorakenteen pääpiirteet: itä-länsisuuntainen tynnyriholvi, joka tukeutuu kellarin seinäkomerorakenteisiin. Vahvuudeltaan se on noin 40 cm, muurattu pienehköistä liuskekivistä ja sisäpuolelta holvi on ollut muurauvaiheessaan vuorattu isokokoisilla tuohiliuskoilla, joiden neliömäiset painanteet ovat selvästi holvissa näkyvissä.

Kattoholvi ei ole liitteessä länsiseinään eikä itäseinään. Holvi jatkuu itäseinän alla. Työvaiheittain järjestys on ollut tällainen: ensin muurattiin P 101:n itäseinä, sitten kellari holvattiin, holvimuuraus ulottui ikäänkuin itäseinän päälle, kolmanneksi tämän holvin päälle jatkettiin itäseinän muurausta ylöspäin (P 201). Itäseinän ja holvin välissä on tartuntalaastia noin 4-5 cm. Kellarin itäseinän ja kattoholvin väliset rakenteelliset erikoisuudet vahvistavat myös osaltaan käsitystä, että rakennus P on alkuaan ollut vain yksikerroksinen kellari.

Ks. tarkemmin kaikki mitat ikkunoista, ovesta ym. niistä laadituista mittauspiirustuksista. Kellarista on myös otettu runsaasti valokuvia. Ks. arkisto.